

Nahiz eta aitortu gabe sarritan, orain arte esandakoarekin ados gaude ia denok. Arazoa honantzago datza. Zeren, antropozentrismoaren mulerkera hiru modutakoa izan bailiteke ekonomia zientzian:

1. Giza espeziea da eboluzioaren lore eta fruitu. Ondorioz, gizadiaren aurrerapena da arazoa. Hori dio gaurko liberalismo gauzatiarrak.

2. Giza artea, gizartea da eboluzioaren lore eta fruitu. Gizartea da gure eginkizun. Hori oihukatu izan dute sozialistek.

3. Natura osoaren gidari izate hori, gizatiar den gizabanako izaera pertsonalean kokatzen da. Gizabanakoaren buru-bihotzeko taupadetan datza giza espeziearen geneen aldamera edo aldanahia, eta ez alderantziz. Gizaki soila da eboluzioari eta kosmosari buruzko helburugile, ez geneek ematen dioten helburuetatik, berak jaio ondoren bereganatzen duen orotik baino. Hortik giza liberalismoa.

Zientziak ematen digun gizaki helburugilea gabe, ez legoke zientzia ekonomikorik. Etikarik ez, ekonomia zientziarik ez.

Baina ekonomiaren sorburuak zientziatikoak baino gehiago dira. Bakoitzak ezarriko dizkio beste harrobietako oinarriak eta eramango beste iturrietako urak: bere bihotz barruko gogo eta asmoetatik, bere sinesmenetatik. Baina beharrezkoa deritzot gizakiari buruzko zientzien emaitzak ekonomian gogortzeari.

IKUSKIZUNAK

BEGOÑA DEL TESO

HILDA DA AMA, BIZIRIK ZINEMA

Joandako hilabete luzeetan hamaika misterio, ehun borroka, ondamen pare bat, garaipen bakarrenetakoa suertatu dira pantailaren bi aldeetan. Patxadaz hitz egingo dugu geroxeago Venezian, Donostian, Valladoliden ikusitakoaz. Ederrak hartu

dituen Pedro Almodovarri eskainiko diogu, ausardia osoz, aholku-sorta bat eta Jurasiko parkean galduta dabilen «velociraptor» azkarra ehizatuko dugu datozen lerroetan. Baina mentura horietan jo eta fuego sartu aurretik, goazen Gasteiz aldera, hantxe baitira zinemak ezagutu dituen bi maitalerik hilgarrienak, eroenak. Duten maitemina inork inoiz antzeman duena baino askoz sakonagoa, askoz espantagarriagoa da. Haur-ipuina krudel eta bortitza bat ikusi, dastatu, entzutera joko dugu Gasteiza, bertan baitu sorterri, seaska eta hilobia Juanma Bajo Ulloaren «La madre muerta»k.

Gazte gasteiztarrak laburmetrai zenbait eta luzemetraia bi, besterik ez, behar izan ditu zinearen egia erraldoiaz jabetu ahal izateko. Juanmak ederki du ikasia lektzioa: zinema irudia da. Irudi, imajina, estampa, islada, errealitatearen ispilua; batzuetan hautsirik, hautsez betea da ispilu maltzurra. Bestetan, berriz, garbia eta gardena da. Zinema ere soina izan daiteke. Soinu, doinu, hotsa. Zinemak hitzak ere ditu errailetan baina ez du zertan «literarioa» izan beharrik. Berbak ezin dio lekua kendu irudiari. Zeluloidea, beraz, imajina gehi soinu. Zinemak, bada, errefusatu egin behar dio hitzetan, ahoak esandakoan oinarritzen den guztiari.

Eta Juanmak eta bere lantaldekoek ederki dakite hori. Horregatik, «La madre muerta»n ez da soberako mintzorik. Horregatik, kamara da sortzaile, eragile, ia diktadore bakarra. Hori dela eta, begiak harrapatzen duena, belarria dardaraz uzten duena hezur, burmuin, giharre eta tripetan suertatzen da errekin, tortura eta plazer.

«La madre muerta» ez da zine erosoia. Ezta erraza ere, baina bere anbiguetate bihozbakotan ezkututzen dira mendekuaren gozotasuna, amodioaren menpekotasuna. Bestalde, Juanmak eta gidoigile izan den Eduardo bere anaiak zinema klasikoaren malko, irudi, istorio mamitsuekiko lokarria den mundu berria aurkitu izan dute eta guri, eskuzabal baina minaren truke, eskaini. Lastima, pena, dolu, hemengook pagatzen ditugun sosak Lakuatik banatzen dituzten horiek, begiak izan arren, aurrerant, aurretik pasa zaien zinema-altxorraz ez konturatzea. Harro aldarrikatu beharko lukete «La madre muerta» gurea

dela baina aspaldi galdu zuten horretarako beta, parada, proportzio eta begirada garbia.

KIKA = KK

Pedro Almodóvar Caballero jauna zinema espainiarrak duen saltzailerik hoberena dela «Kika»ren promozio-kanpaina jarraitu duen orok baieztatuko du. Zinemaldiaren garaian Donostiara ekarri, Donostian sortarazi zuen ikuskizunak parekorik ez du izan sekula santan. Estrenuaren gaua baino astebete lehenago, *El Pais* eta *El Mundo*-ren gehigarri koloretsuetan agertu zen jaun, jabe eta errege. Ezin uka, Pedrok jelatuak eskimalei beraiei salduko lizkiekenik... baina gero, bueltan, eskimalak saldutakoaren kalitate urriaz kexu agertuko lirateke.

Almodóvarren azkena ez da lan txarra ahalegin penagarria baizik. Pedroren odola hoztu egin da. Freskotasuna («Freskeria», agian askorentzat) burgoitu zaio eta han-hemenka barraturiko atrebentziek preso dagoenaren azken askatasun aluzinazioa dirudite. «Atame» eskatu zuen hori nork askatuko zain eta desesperoan dago/gaitu. Aurkitzen den bidarteak Garezumendi ematen du. Den dena ahitu, gastatu, xahutu egin du/zaio. Pertsonari eta koloreak. Txiste eta erokeriak. Lagunak gaizki erabiltzen hasi da «Mujeres al borde de un ataque de nervios» aurkeztu zizkigun hura. Dirua errazegi, azkarregi jaso dutenen antza, alferrik, helbururik gabe darabiltza Giorgio Armani sorturiko soineko espezialak, Chabela Vargasen ahots konparaezina, beste askoren kamara aurrean sekulakoa izan den Peter Coyote. Are Bibi Andersen ere etsai modura tratatu du. Biluzik ikustea zen, bai horixe, «Kika»ren amarrurik garrantzitsuena. Baina desio hori gauzatu zenean, deskuidoz, mimorik gabe enfokaturiko gorputza ikusi genuen ahoa hortz bete...

Pena da. Almodóvarrek iparra, hegoa, mendebaldea eta ekialdea ditu galdurik. Libre izan zeneko garai haien omenez, ez diogu jipioia berotuko baina bai zenbait aholku xamur luzatu: lasai zaitetz, lagun. Ahaztu bezeroez. Pikutara bidal itzazu dituzun konpromezu guztiak. Zuhurtasunez erabili soberan duzun denbora. Egizu gogoeta, datorrenaz pentsa ezazu eta berreskura

zeure-zeurak zenituen dohai ganberro haiek. Gu esperon izango gara, jakina.

HARRAPAZAK DINOSAURO HORI!

Ireki ziren, ireki ere «Parque Jurásico»ren ateak. Ihesari emanak dira ordutik Tyranosaurus ehiztari errukigabea, Velociraptor urrikalgaitza eta beste hainbat musker, Antzinatik etorri berriak.

Esan, esan daiteke eta esan da Spielbergen azkena filme ona ez denik baina nik irakurketa sakonagoa egingo nuke. Nik, idatzi egingo nuke «Jurassic Park» zinemak zapuztu duen azkenaurreko oztopo teknikoaren aitzindari eta banderadun dela. Aurpegira botako didazue, segurasko, teknika ez dela artea eta nik, erantzunez, oso gutxik dakitela teknika arte bilakatzen aldarrikatuko dut. Halere, onartu egingo dizuet «Parque Jurásico» filmean, dinosauroak izan ezik, dena dagoela soberan. Soberan gizakiak. Soberan gidoi kaxkarra. Soberan ere, oinarritzat erabilitako liburu mamitsua, Michael Crichtonek idatzia.

Kasu honetan, mister Stevenek ez du sortzailearen rola bete zerbitzariarena baizik. «E.T.»ren lagun-mina ordenagailuetatik jaiotako «sintesi»zko irudien esanetara jarri zen. Konputagailuek aurkitu dute duela 65 milioi urte lurra abandonatu zuten animalia mitiko horien ADN a eta zeluloide bihurtu. Elektronika eta ordenagailu grafikoak, horra hor Jurassicoren berpiztaileak. Baina ez ahaztu, makina, tresna, aparailu bakoitzaren aurretik ala atzetik badagoela artisau trebe bat, «King Kong» sortu zutenen ondorengoa, alegia.

Txikia da, bere handitasunean, Indiana Jonesen kidearen azken zeluloide-puska. Bada larunbateko arrats euritsu batean ikusteko filme aproposa. Filme maitagarria. Inozo-inozoa. Toles-tura, azpikeriarik gabekoa. Kritikari serio eta aspergarri guztiek kontra egin dute. Batek ere ez du maitekiro tratatu. Badi-rudi norberaren haurtzarora ahaztu dutela. Egun, klasikotzat ditugun hainbat filme benetan txotxoloak direla ezin onartzuz, tiroka ekin dute dinosauroen aurka. Bai erridikulua. «Parque

Jurásico»k zinema berriaren atarian da. Inguruan sorturiko «merkatua» ez da brakosauro fin eta dotore horien errua. Azken finean, sasi jakintsuek ez dakiten arren, aspaldikoa da musker handiekiko dugun maitasun-istorioa. Hasiera-hasieratik genbiltzan bila zeluloide-metroetan barrena. 1915. urtean, «The dinosaur and the Missing Link» izeneko laburmetraia gozoa sinatu zuen gero Kong tximino sakratua bizitzera ekarriko zuen Willis O'Brienek. Askoz lehenago, Sherlock Holmesen aita pontekoak, Sir Arthur Conan Doylek, hots, «The Lost World» idatzia zuen. Han zeuden gaur egungo munstro sintetikoen arbasoak... Dragoiak dira dinosauroak. Gizakia beti kezkatu eta liluratu duen misterioa. Izan zaitez ongi etorria Jurassic Parkera baina ez ahaztu, hemen, zu zaude soberan eta beraiek dira errege.

EMAIAK BAKIA

Telegrama antzera kontatuko dizuet pasadaz, bixtaz, ziztu bizian Venezia, Donostia, Sitges eta Valladoliden ikusitakoa. Otelorren hiria maitaleek inguratua izan zen iraila ekaitso hartan. Kieslowskik, Altmanek, Juanma Bajo Ulloak irudi biziz, sentimendu berriez eraikitako maitasun-kantak eskaini zizkionten. Bitartean, *Palazzo Fortuny*-n Peter Greenawayek ofrendatu zion omenaldi eder eta erraietan errotua hiria blai egiten dion urari.

Donostiakoa bestelako kontua zen. Hainbeste urtetan gerran pasa eta gero, kritikariek tregua sinatu zuten antolatzaile berriekin. Adinaren ajeak edota nekearen beldurra. Auskalo baina besteengandik onartuko ez genukeena onartu genion Estremera eta bere lantaldeari. Gogoratzeko zer edo zer? Ba, zinema txikanoarekin izan genuen topaketa eta Scorseseren «The Age of innocence».

Sitgesen ez genuen pasa guk desiratzen genuen beldurra baina Virginia Wolfen arima hurbil, ondoan sentitu genuen «Orlando» gurera etorri zenean.

Valladolidekoa duina izan zen baina anbizio gabea. Halere zinemazale guztion bi amets errealitate bilakatu ziren bertan.

Berriro gosaldu genuen Audrey Hepburnen oroimenaz Tifany´sen, eta «Muerte en Venecia»k estutu zigun, atzera, bihotza.

KAKATUA TELE-KOMUNEAN

Lerro hauen zirriborroa egiten dudalarik, hiru egun falta dira Gipuzkoan «Kakaturia berdea»ren estreinurako. Ezpatak daude erasorako prest eta han eta hemen entzuten dira gerra-irrintziak. Hurrengoan kontatuko dizuet *Gipuzkoako Teatro Publiko* delakoaren sormenaren ekitaldia. Zain maltzurtean gauden horretan, Azpeitiko Topaketa alproja horiek ezer berririk eskaini ez duten horretan, piztu dezagun telebista. Aiene eta biraoak besterik ez ditugu entzungo, benetan. Antonia D´Atte modelo ederra Ana Obregonen kontra. Isabel Gemio bikoteak lotzen; odola eta zorigaiztoa non, Nieves Herre ro han... Azaroan, Mingotek eta Forgesek telea komunean sartu zuten euren txisteetan. Ez zebiltzan okerreko bidetik. Kakaturirik daude programak. Eta okerrena, hauxe: telekaren gustoa gustoz hartzen hasita gaude. Ez dugu erremediorik.